

Písemná informace

o krocích učiněných při realizaci doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen týkajících se podpory vyššího zastoupení žen v politice (doporučení č. 23) a sterilizací provedených v rozporu s právem (doporučení č. 29)

vztahující se k

**ÚMLUVĚ OSN O ODSTRANĚNÍ VŠECH FOREM
DISKRIMINACE ŽEN**

za období od 23. února 2016 do 31. prosince 2017

I. Úvod

Česká republika předkládá Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen (dále jen „Výbor“) písemnou informaci o krocích učiněných při realizaci doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen týkajících se podpory vyššího zastoupení žen v politice (doporučení č. 23) a sterilizací provedených v rozporu s právem (doporučení č. 29) (dále jako „Písemná informace“).

Dne 23. února 2016 proběhlo v Ženevě slyšení delegace ČR před Výborem za účelem přezkumu 6. Periodické zprávy ČR o plnění Úmluvy. Dne 4. března 2016 Výbor vydal závěrečná doporučení adresovaná ČR (CEDAW/C/CZE/CO/6), přičemž informaci o plnění některých z nich si vyžádal v termínu do dvou let (tedy do 4. března 2018).

Konkrétně Výbor požádal, aby ČR písemně informovala o plnění následujících doporučení:

- novelizovat volební zákony za účelem zavedení tzv. zipového systému pro kandidátní listiny (doporučení 23 a);
- provést revizi tříleté promlčecí lhůty pro uplatnění nároku na náhradu škody v případě nucených sterilizací nebo sterilizací provedených bez poskytnutí informovaného souhlasu s cílem ji prodloužit a přinejmenším zajistit, aby tato lhůta začínala od okamžiku obětí zjištěného skutečného významu sterilizace a všech důsledků pro oběť plynoucích, nikoliv od doby provedení zákroku (doporučení 29a);
- zavést ex gratia postup odškodnění obětí nucené sterilizace nebo sterilizace bez informovaného souhlasu (doporučení 29b).

Písemná informace obsahuje shrnutí kroků učiněných v souvislosti s výše uvedenými doporučeními. V oblasti podpory vyššího zastoupení žen v politice se jedná o informace o přijetí Akčního plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018 a o pozitivním trendu zvyšujícího se zastoupení žen v politice. V oblasti sterilizací provedených v rozporu s právem obsahuje materiál informaci o rozhodnutí vlády ČR nepřistoupit k zavedení ex gratia odškodňovacího mechanismu a o rozhodnutí Ústavního soudu, které ukládá soudům nepřihlížet k námitce promlčení v případě, že by to bylo v rozporu s dobrými mravy. V souvislosti se sterilizacemi tak zůstává i nadále hlavním prostředkem nápravy pro oběti protiprávní sterilizace soudní žaloba na náhradu nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv, která může mít formu peněžitou i nepeněžitou.

II. Informace k doporučením Výboru

a. Novela volebních zákonů za účelem zavedení tzv. zipového systému - doporučení Výboru č. 23

Výbor opakuje své doporučení (CEDAW / C / CZE / CO / 5, odst. 27), aby smluvní strana přijala účinná opatření, včetně dočasných zvláštních opatření v souladu s čl. 4 odst. 1 Úmluvy a obecná doporučení Výboru č. 25 (2004), o dočasných zvláštních opatřeních. Přitom Česká republika by měla:

(a) změnit svůj volební zákon a zavést systém "zip" pro volbu kandidátů.

Doporučení směřuje k zavedení tzv. zipového systému, tedy legislativních pravidel pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách pro některé volby. Vláda ČR zavedení pravidel pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a zastupitelstev krajů zvažovala již v předchozím monitorovacím období plnění Úmluvy.

Konkrétně v roce 2015 zpracovalo Ministerstvo vnitra návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů. Tato novela požadovala, aby na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny a do zastupitelstev krajů byl na kandidátních listinách v první trojici alespoň 1 kandidát opačného pohlaví a aby celkové zastoupení každého pohlaví na kandidátní listině bylo alespoň 40 %. Sankcí za nesplnění tohoto požadavku bylo snížení příspěvku na mandát poslance nebo člena zastupitelstva kraje o 30 %. Návrh novely byl vládou ČR projednán dne 1. července 2015, avšak nebyl vládou ČR schválen.

V návaznosti na rozhodnutí vlády ČR neschválit pravidla pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách byl ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu zpracován a vládě ČR předložen Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018 (dále jako „Akční plán“). Akční plán byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 11. července 2016 č. 632.

Akční plán představuje první ucelený strategický dokument na úrovni vlády ČR specificky zaměřený na oblast vyrovnaného zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích. Jednotlivá opatření Akčního plánu jsou rozdělena do čtyř hlavních oblastí:

- obecné úkoly pro podporu vyrovnaného zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích,
- úkoly pro oblast politiky,
- úkoly pro oblast veřejné správy a dalších institucí veřejného zájmu,
- úkoly pro oblast obchodních společností.

Vyhodnocení plnění probíhá prostřednictvím každoročně přijímaného dokumentu s názvem Souhrnná zpráva o plnění Akčního plánu, která obsahuje nezávislé vyhodnocení plnění úkolů ze strany Výboru pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích zřízeného při Radě vlády pro rovnost žen a mužů.

V rámci plnění úkolů Akčního plánu v oblasti vyrovnaného zastoupení žen a mužů v politice uspořádal Úřad vlády ČR 8. prosince 2016 workshop pro politické strany. Přítomným byla představena analýza zastoupení kandidujících žen v krajských a senátních volbách a výsledků voleb, kterou zpracovala nestátní neziskové organizace Fórum 50 %. Zástupci a zástupkyně politických stran zde prezentovali příklady vnitrostranické dobré praxe v oblasti prosazování vyrovnanějšího zastoupení žen a mužů. Na základě workshopu následně vznikl manuál s názvem „15 tipů, jak podpořit ženy uvnitř politických stran“, který obsahuje návod pro politické strany, jak důsledněji prosazovat princip rovnosti žen a mužů a vyšší zastoupení žen v politice. Obsahuje doporučení mj. v oblasti transparentnosti vnitrostranických pravidel, síťování žen, podpory zájmu žen a dívek o politiku či mentoringu.

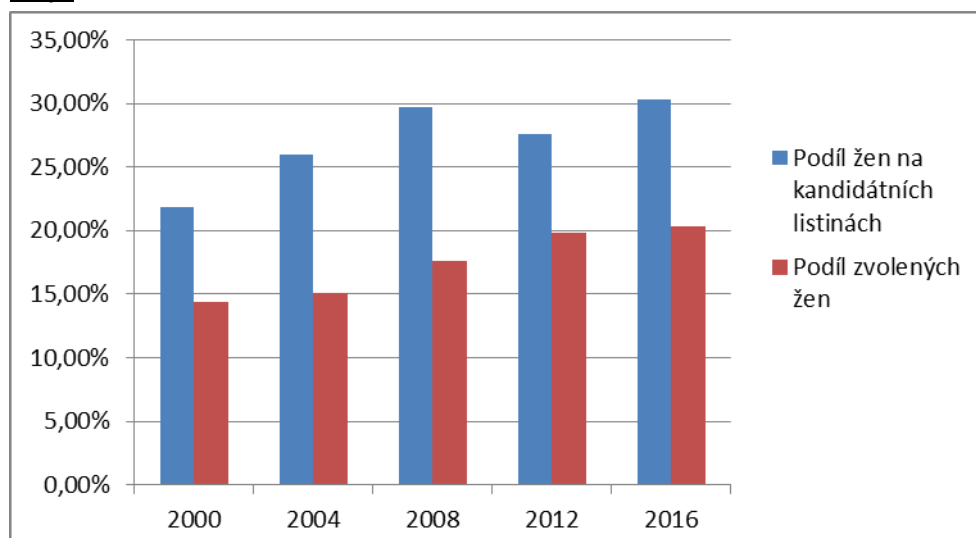
V návaznosti na Akční plán Úřad vlády také do května 2018 zpracuje analýzu genderových stereotypů zobrazování žen a mužů v předvolebních kampaních. Součástí analýzy budou i doporučení adresovaná politickým stranám a zadavatelům politických kampaní.

V souvislosti s doporučením Výboru týkajícím se zavedení tzv. zipového systému dále uvádíme, že řada relevantních politických stran a hnutí v České republice uplatňuje různá opatření pro zvýšení zastoupení žen na svých kandidátních listinách, včetně vnitrostranických kvót. Platformou pro výměnu zkušeností a dobré praxe v této oblasti mezi politickými stranami tvoří Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích, ve kterém jsou zastoupeny parlamentní politické subjekty. Tento výbor se kromě sdílení dobré praxe věnuje také osvětovým aktivitám, analytické činnosti či podpoře síťování političek.

Přestože vláda ČR novelu volebních zákonů zavádějících tzv. zipové pravidlo nepřijala, i díky jiným nelegislativním opatřením se zastoupení žen v politice v České republice postupně zvyšuje.

V roce 2016 proběhly volby do zastupitelstev krajů. Zastoupení žen na kandidátních listinách bylo 30,3 %, což je dosud nejvyšší zastoupení. Podíl žen mezi zvolenými zastupiteli a zastupitelkami byl 20,3 %, což je rovněž dosud nejvyšší zastoupení žen v zastupitelstvech krajů. K 31.12.2017 měla Česká republika celkem 4 hejtmanky (resp. 3 hejtmanky a 1 primátorku hl. města Prahy) a zastoupení žen mezi hejtmany a hejtmankami tedy činil 28,6 % (což je rovněž dosud nejvyšší zastoupení). Předsedkyní Asociace krajů České republiky je rovněž žena.

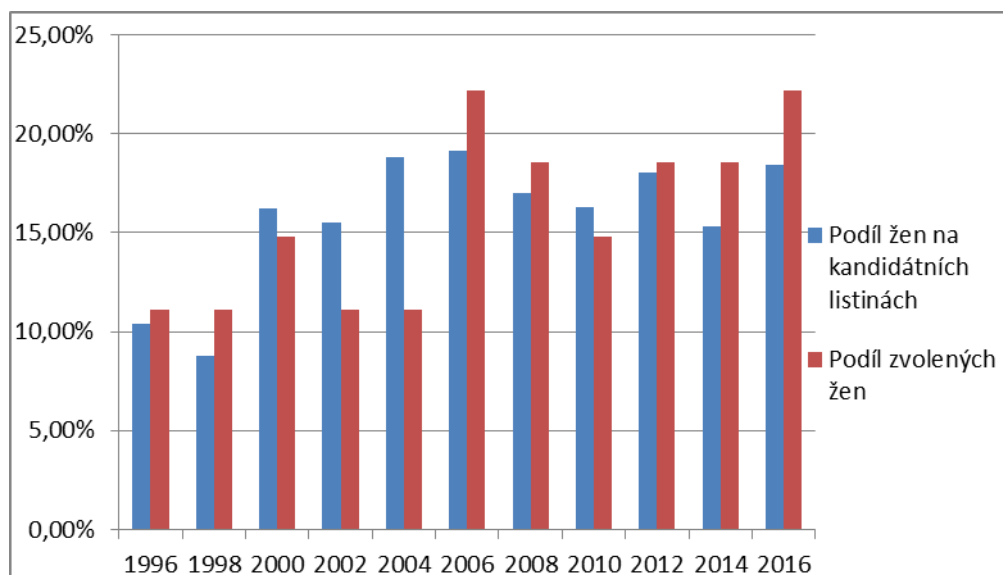
Graf č. 1 - Vývoj zastoupení žen mezi kandidujícími a zvolenými ve volbách do zastupitelstev krajů

Zdroj: ČSÚ

V roce 2016 proběhly volby do Senátu PČR. Z dat ČSU a z analýzy, kterou provedla nezisková organizace Fórum 50 %¹, vyplynulo, že v roce 2016 kandidovalo do Senátu PČR 18,5 % žen, což je historicky třetí nejvyšší podíl žen (oproti roku 2014 nárůst o více než 3 p.b.). Podíl žen v Senátu PČR činil 19,8 % po volbách v roce 2016. Podíl zvolených žen odpovídá zatím nejvyšší hodnotě z roku 2006, a to 22,2 % (viz graf č. 2).

Graf č. 2 - Vývoj zastoupení žen mezi kandidujícími a zvolenými ve volbách do Senátu

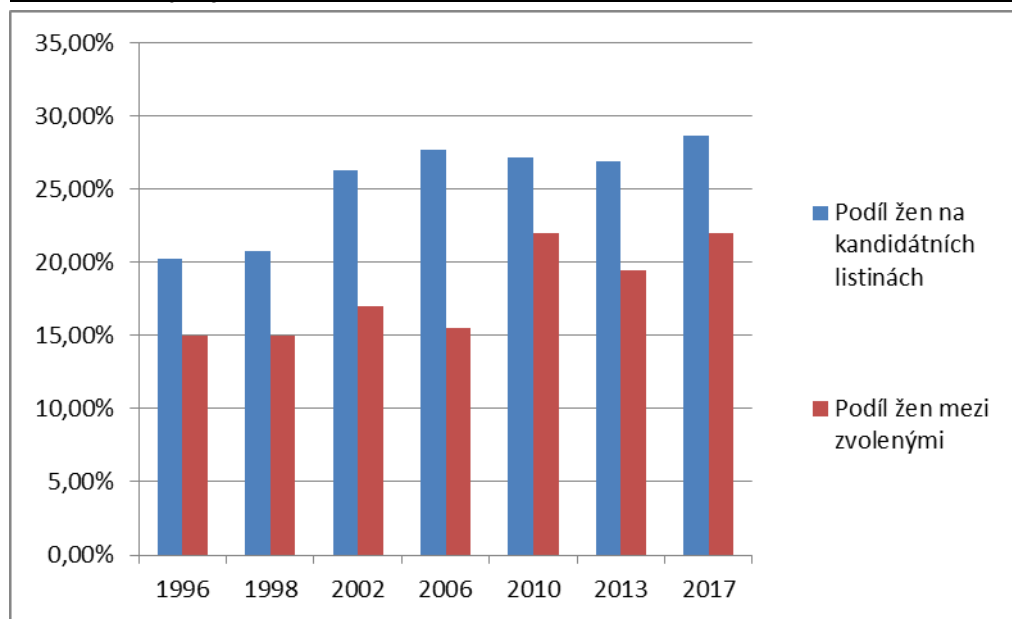
Zdroj: ČSÚ

V roce 2017 se konaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, ve kterých kandidoval dosud nejvyšší počet žen (2 154, zastoupení žen mezi kandidujícími tedy bylo

¹ Analýza výsledků voleb do Senátu PČR z hlediska zastoupení žen je dostupná [online] [cit. 2017-12-14] na URL:<http://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/analiza_senat_2016_vysledky.pdf>.

28,6 %). Do Poslanecké sněmovny bylo zvoleno 44 žen, což odpovídá 22% zastoupení mezi poslanci a poslankyněmi.

Graf č. 3 - Vývoj zastoupení žen v Poslanecké sněmovně v letech 1996 – 2017

Zdroj: ČSÚ

b. Sterilizace provedené v rozporu s právem - doporučení Výboru č. 29

V souladu se svými předchozími závěrečnými doporučeními (CEDAW/C/CZE/CO/ 3, odst. 24 a CEDAW/C/CZE/CO/5, odstavec 35), obecnými doporučeními č. 19 (1992) o násilí na ženách a č. 24. (1999) k článku 12 (ženy a zdraví), jakož i s doporučením v závěrečném stanovisku ze dne 23. prosince 2005 veřejného ochránce práv ve věci sterilizací provedených v rozporu se zákonem a s návrhy nápravných opatření, Výbor opakuje svou výzvu, aby smluvní strana:

- (a) posoudila tříletou promlčecí lhůtu pro podání nároku na náhradu škody v případě nucených sterilizací nebo sterilizací provedených bez poskytnutí informovaného souhlasu s cílem ji prodloužit a přinejmenším zajistit, aby tato lhůta začínala od okamžiku obětí zjištěného skutečného významu sterilizace a všech důsledků pro oběť plynoucích, nikoliv od doby provedení zákroku;
- (b) zavedla ex gratia postup odškodnění obětí nucené sterilizace nebo sterilizace bez informovaného souhlasu.

Hlavním prostředkem nápravy je pro oběti protiprávní sterilizace soudní žaloba na náhradu nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv, která může mít formu peněžitou i nepeněžitou. Nejvyšší soud změnil svým výkladem v roce 2008 dosavadní náhled na nepromlčitelnost daného nároku, když dovedl, že se na daný případ bude vztahovat běžná lhůta 3 let, počítaná od vzniku újmy. Na základě tohoto rozhodnutí byly následující žaloby na peněžitou náhradu nemajetkové újmy, podané po uplynutí promlčecí lhůty, odmítány. Následně však Ústavní soud judikoval nutnost posuzovat námitku

promlčení vždy z hlediska dobrých mravů, tj. při posouzení, zda si účastník promlčení svého práva nezavinil a promlčení jeho nároku by pro něj nebylo vzhledem k okolnostem příliš tvrdým postihem. V letech 2011 a 2014 Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, v souladu s uvedeným rozhodnutím Ústavního soudu námitku promlčení dvakrát neuznal a pacientky se tedy následně domohly odškodnění. Soudní praxe tudíž ukazuje, že v případech, kdy by uplatnění námítky promlčení vedlo k příliš tvrdým důsledkům, by soudy k této nepřihledly a protiprávně sterilizovaným osobám odškodnění přiznaly.

Přesto, že vláda ČR v roce 2015 projednávala návrh věcného záměru zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob, návrh nakonec nebyl přijat. Vláda ČR své rozhodnutí zdůvodnila tím, že i přes důkladné zvážení všech argumentů plynoucích z českého ústavního pořádku, judikatury českých a mezinárodních soudů včetně Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, stanoviska veřejného ochránce práv a doporučení mezinárodních lidskoprávních orgánů, nevyhodnotila daný mechanismus jako účinný a nadále považuje soudní žalobu za dostatečný prostředek nápravy z hlediska svých mezinárodních závazků. Vláda ČR zároveň uvedla, že posuzování jednotlivých případů často z dávné minulosti by bylo náročné a problematické i vzhledem k možnému nedochování zdravotnické dokumentace či jiných podkladů.

Podle zákona je sterilizaci možné provést pouze s písemným souhlasem pacienta. Před provedením sterilizace je lékař povinen podat informaci o povaze zdravotního výkonu, jeho následcích a možných rizicích před jedním či více svědky, kdy mezi podáním informace a udělením souhlasu musí být lhůta nejméně 7 dnů u sterilizací ze zdravotních důvodů a 14 dnů u sterilizací z jiných než zdravotních důvodů, během které pacient může zvážit veškeré okolnosti zákroku. Písemný informovaný souhlas musí obsahovat údaje o účelu, povaze, prospěchu, následcích a možných rizicích zdravotního výkonu, poučení o jeho alternativách, možných budoucích omezeních a zátěži organismu, léčebném režimu a vhodných preventivních opatřeních. Rovněž obsahuje stručnou informaci o anatomii vnitřních pohlavních orgánů. Lékař i pacient spolu se svědky podpisem stvrdí, že tyto informace byly poskytnuty, přijaty a pochopeny. Souhlas spolu se záznamem o podání informace je součástí zdravotnické dokumentace pacienta. Vzor písemného informovaného souhlasu byl zveřejněn ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví a jednotlivá zdravotnická zařízení jej užívají nebo se jím inspiroují. Byl přeložen i do romštiny. Poslední souhlas se zákrokem musí pacient vyslovit bezprostředně před jeho provedením. Ministerstvo zdravotnictví podporuje rovněž veřejnou osvětu o právech pacientů a vzdělávání lékařů.